

VERGİ USUL KANUNU VE TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE ŞÜPHELİ ALACAKLARIN İNCELENMESİ

AN EXAMINATION OF DOUBTFUL RECEVIABLES WITHIN THE FRAMEWORK OF TAX PROCEDURAL CODE AND TURKISH ACCOUNTING STANDARDS

● Dr. Özgür Muhittin ESEN*

Öz

Alacak hesapları işletmelerin varlıkları içindeki önemli kalemlerden biridir. Alacakların tahsil edilememesi işletmeleri zarara uğratmakta ve nakit sıkıntısı yaşatabilmektedir. Bu durum işletmeyi iflasa kadar götürebilir. Bu nedenle işletmelerin tahsil edemeyeceğini düşündüğü, bir başka ifadeyle tahsilinden şüphe duyduğu, alacaklarına ilişkin bilgiler finansal tablo kullanıcıları açısından önem arz etmektedir.

Mevcut muhasebe uygulamasında İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına kote işletmeler ile bankalar gibi belirli sayıdaki işletmeler dışındaki işletmeler, Vergi Usul Kanununun (VUK) etkisi altındadır. Ancak yeni Türk Ticaret Kanunu tasarısı kamuoyuna yansıtıldığı biçimiyle kabul edilirse, tüm işletme-

* İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

ler Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (TFRS) göre finansal raporlar hazırlamak durumunda kalacaklardır. VUK ile TMS/TFRS arasında şüpheli alacaklar ve bu alacaklara ayrılacak karşılıklar konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, VUK ile TMS/TFRS hükümlerini şüpheli alacaklar ve bu alacaklara ayrılacak karşılıklar konusunu incelemek ve aralarındaki farklılıkları belirlemektir. Ayrıca bu çalışmada şüpheli alacaklar ve bu alacaklara ayrılan karşılıklar hususunda, TMS ve TFRS kullanacak işletmelere örnek teşkil etmesi amacıyla, İMKB 100 endeksi içindeki işletmelerin dipnotları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Şüpheli Alacaklar, Şüpheli Alacak Karşılığı, Karşılıklar, TMS, VUK

Abstract

Receivables are one of the important items within the assets of an entity. Being not able to collect the receivables makes companies incur losses, and generates liquidity problems. This situation may even lead to the bankruptcy of the entity. Therefore, information about the receivables regarded as uncollectible, i.e. doubtful receivables, are of significant importance to user of financial statements.

Under the current accounting applications entities, except for those that are listed on the İstanbul Stock Exchange and banks, are under the influence of the Tax Procedural Code (TPC). However, if the new Turkish Commercial Code becomes enacted as it is presented to public so far, all of the entities will be required to prepare financial reports in accordance with the Turkish Accounting Standards (TAS) and Turkish Financial Reporting Standards (TFRS). There are differences between the TPC and TAS/TFRS regarding the issue of doubtful receivables and the allowance for these receivables. The purpose of this study is to examine the TPC and TAS/TFRS requirements on doubtful receivables and allowances for doubtful receivables, and to determine

the differences between them. Furthermore, in order to set an example to entities that will use TAS and TFRS, regarding the issue of doubtful receivables and allowances for these receivables, the disclosures of the entities listed in the ISE 100 index are examined.

Key Words: Doubtful Receivables, Allowance for Doubtful Receivables, Allowances, TAS, TPC

1. GİRİŞ

İşletmelerin en büyük gelir kaynağı satışlarıdır. Satışlar peşin ve vadeli olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Peşin satış yapıldığında bedeli hemen tahsil edilirken, vadeli satışlarda satış bedeli belirli bir süre sonra tahsil edilmektedir. Vadeli satışlar nedeniyle satış tarihinden sonraki bir zamanda tahsil edilecek nakde alacak denilmektedir. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde alacak, “Bir hesap gereğince daha alınmamış olan para, mal v.b. şeyler; matlup” olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2005, 63). Daha kapsamlı bir tanımla, borç verilmesi ya da vadeli mal/hizmet satışı karşılığında ortaya çıkan belirli bir nakdi isteme hakkına alacak denilmektedir (Sevilengül, 2007, 231). İşletmelerde vadeli satışlardan veya borç verilmesinden doğan bu para isteme hakkı çeşitli “Alacak Hesapları” içinde izlenmektedir. İşletmenin sahip olduğu haklar varlık olarak kabul edildiğine göre, nakit isteme hakkını ifade eden alacaklar da bilançoda varlıklar arasında sunulmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” paragraf 9’da alacak, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan, aktif bir piyasada işlem görmeyen ve türev olmayan finansal varlıklar şeklinde tanımlanmıştır. Ancak ilk muhasebeleştirilmede gerçeğe uygun değer farkı kâr ya da zarara yansıtılan veya satılmaya hazır olarak sınıflandırılan finansal varlıklar alacaklar kapsamı dışında bırakılmıştır. TMS 32 “Finansal Araçlar: Sunum” paragraf 11’de de, “Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için düzenlenen sözleşmeden doğan

hak” ifadesi ile alacağa vurgu yapılmış ve bu hak finansal varlık kapsamına alınmıştır. Başka bir deyişle, TMS/TFRS alacakları finansal bir varlık olarak kabul etmektedir.

Sözleşmeden doğan nakit isteme hakkına örnek olarak ticari alacaklar, alacak senetleri, kredi alacakları, alacak tahvilleri verilmiştir (TMS 32, paragraf UR4). Ayrıca borçlanma araçlarındaki yatırımlar ve bankalardaki mevduatların da potansiyel olarak alacak kapsamına girebileceği belirtilmiştir. Ancak, yukarıdaki bahsi geçen finansal varlıkların aktif bir piyasada işlem görmemesi gerekliliği özellikle vurgulanmıştır (TMS 39, paragraf UR 26).

1.1. Şüpheli Alacak

İşletme vadeli satışlarında veya verdiği borçlarda ne kadar titiz davranırsa davranırsa alacaklarından bir bölümünü tahsil edememesi doğaldır. Böyle bir riski ortadan kaldırmak için işletme sadece peşin satışlara yönelebilir. Ancak ticaret hayatında bir işletmenin sadece peşin satış yapması pek olası değildir. Alacakların bir kısmının tahsil edilememesi işletmeyi kayba uğratmakta ve varlık tutarını azaltmaktadır. İşletmenin finansal durumunu gerçekçi bir şekilde sunmak durumunda olan bilançonun, tahsil edilemeyecek alacakları dikkate alarak, tahsil edilebilecek net alacakları göstermesi gerekir (Erdamar ve Basık, 2006, 103).

Bununla beraber alacakların tahsil edilememesinin işletmeyi zarara uğratacağı açıktır. Böyle bir durumda oluşacak zararın bir gider olarak gelir tablosuna aktarılması gerekmektedir (Erdamar ve Basık, 2006, 104). Tahakkuk esası gereğince, gelirler ile giderler gerçekleştiği dönemde muhasebeleştirilmektedir. Ayrıca gelir tablosunda ilgili dönemin gelirleri ile giderleri karşılaştırılmaktadır (Ataman, 2007, 6). Bu nedenle alacağın tahsil edilememesi nedeniyle oluşan zarar, alacakla ilgili olduğu için, alacağın doğduğu dönem gelir tablosuna aktarılmalıdır. Alacağın tahsil edilip edilemeyeceği ve tahsil edilememesi nedeniyle ortaya çıkan zararın tutarı sadece alacağın vadesi dolduk-

tan sonra alacakla ilgili başlatılan hukuki işlem sona erdiğinde kesinleşir. Eğer alacağın tahsil edilemeyeceği, alacağın doğduğu dönem içinde kesinleşirse alacağın tahsil edilememesi nedeniyle ortaya çıkan zarar alacağın doğduğu dönemde kayıtlara alınabilmektedir. Ancak ticaret hayatında alacağın tahsil edilemeyeceği, alacağın doğduğu dönemden daha sonraki bir dönemde kesinleşebilir. İşletme açısından zarar tutarının kesinleştiği dönem ile alacağın doğduğu dönemin farklı olması, zararın hangi dönemde muhasebeleştirileceği konusunda sorun yaratmaktadır. Böyle bir durumda akla gelebilecek ilk yol, zarar tutarının kesinleşmesini beklemek ve kesinleştiği dönem kayıtlara geçirmektir. Fakat zarar, alacağın doğduğu dönemden daha sonraki bir dönemde muhasebeleştirilirse, ilgili dönemin gelir ve giderlerinin karşılaştırılması gerekliliğine aykırı davranılmış olur. Öte yandan zarar, alacağın doğduğu dönemde muhasebeleştirilmek istenirse, zarar henüz kesinleşmediğinden dolayı, “hangi tutardan?” kaydedileceği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun çözümü için işletmelerin raporlama dönemi içinde ortaya çıkan alacaklarından tahsil edemeyeceği, yani kuşku duyduğu, kısmını tahmin edip zarar tutarını belirlemesi ve zararın, yani giderin, alacağın doğduğu dönemde muhasebeleştirilmesi gerekir. Ayrıca ihtiyatlılık ilkesine göre, belirsizlik nedeniyle tahmin yapılması gereken durumlarda varlıkların ve gelirlerin olduğundan fazla, yükümlülüklerin ve giderlerin de olduğundan eksik gösterilmemesi gerekmektedir (TMS Kavramsal Çerçeve, paragraf 37). Bu nedenle ileride olması muhtemel zararlar ve giderler için karşılık ayrılmaktadır (Özerhan Akbulut, 2008, 33).

Tahsilinden kuşku duyulan alacaklar ile ilgili zararın, gider olarak kaydedildiği hesap “Şüpheli Alacak Gideri (TDHP’de 654-Karşılık Gideri)” hesabıdır. Bu hesap, alacağın doğduğu dönemin gelir tablosunda yer almakta, böylece hem ilgili dönemin gelir ve giderleri karşılaştırılmakta hem de ihtiyatlılık ilkesine uyulmuş olmaktadır.

1.2. Karşılık Ayırma

İlgili dönemde ortaya çıkmış ancak tutarı, henüz kesinleşmediği için, tahminlere dayanılarak belirlenmiş ve daha sonraki dönemlerde kesinleşecek giderler de diğer giderler gibi ortaya çıktığı dönemin gelir tablosuna aktarılmaktadır. Varlıkların değer düşüklüğü nedeniyle ortaya çıkan bu tip kayıpların tutarı henüz kesinleşmediği için ilgili varlıktan doğrudan silinmemekte ve ilgili varlığın altında ters bakiyeli (ters işaretli) olarak yer alan kontra hesaplarda izlenmektedir. Bir başka ifadeyle, alacağın tahsil edilip edilemeyeceği henüz kesinlik kazanmadığı için alacak, doğrudan kayıtlardan silinmemekte ve bilançoda ters bakiyeli olarak yer alan “Şüpheli Alacak Karşılığı” isimli kontra hesaba kaydedilmektedir. Böylece tahsil edilip edilemeyeceği kesinleşmeyen alacak kayıtlardan silinmemiş olmasına rağmen, alacak hesapları toplamı şüpheli görülen alacak tutarı kadar azaltılmış olacaktır. Tahmini giderlerin kayıt altına alınması ve ilgili varlık hesabı değerinin doğrudan azaltılmadan kontra hesaplarda izlenmesi işleme karşılık ayırma denilmektedir (Esen, 2007, 90-91).

2. ŞÜPHELİ ALACAKLARI SAPTAMA YÖNTEMLERİ

Tahsil edilemeyen alacakların belirlenmesinde ve ortaya çıkan zararın tanınmasında (muhasabeleştirilmesinde) uygulanabilecek yöntemlerden ilki alacağın tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesini beklemektir. Bu yöntemde alacağın tahsil edilemeyeceği kesinleşene kadar, örneğin açılan dava sonucuna kadar, alacakla ilgili herhangi bir kayıt yapılmamaktadır. Alacağın tahsil edilmeyeceği kesinleştikten sonra alacak değersiz olarak kabul edilmekte ve zarar gelir tablosuna aktarılırken, tahsil edilemeyen alacak da kayıtlardan silinmektedir (Kieso, Weygondt ve Warfield, 2001, 345). Görüldüğü gibi bu yöntemde herhangi bir şekilde karşılık ayrılmamakta, alacağın tahsil edilemeyeceği kesinleştiği tarihte zarar tanınmakta ve tahsil edilemeyen alacak

doğrudan kayıtlardan silinmektedir. Ancak bu yöntemde davanın açılması ve sonuçlanması için uzun bir zaman gerekeceğinden dolayı alacağın tahsil edilememesi nedeniyle yazılan zarar ile alacağın doğduğu dönem farklı olacaktır. Bu durum ise, hem ilgili dönemin gelir ve giderlerinin karşılaştırılması gerekliliğine, hem de gerçekleşmesi muhtemel risklerin (zararların) kayıt altına alınması gerektiğini ifade eden ihtiyatlılık (tutuculuk) ilkesine ters düşmektedir.

Muhasebenin genel kabul görmüş ilkelerinden tahakkuk ve ihtiyatlılık ilkelerine uyumlu davranılabilmesi amacıyla tahsil edilemeyeceği düşünülen, başka bir ifade ile tahsili şüpheli görülen, alacaklardan kaynaklanan zararların ortaya çıktığı dönemde kayıtlara yansıtılması gerekmektedir. Ancak şüpheli görülen alacakların tahsil edilip edilemeyeceği henüz kesinleşmediğinden dolayı bu alacakların tahmini olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi şüpheli alacakları saptama yöntemlerinden ikincisi tahmini yöntemlerdir.

Tahsilinden kuşku duyulan alacakların tahmini olarak tespit edilebilmesi için alacaklar ya tek tek ya da grup halinde değerlemeye tabi tutulmaktadır.

2.1. Alacakları Tek Tek Değerleme Yöntemi

Tahsilinden şüphe duyulan alacakların tahmini olarak belirlenebilmesi için uygulanabilecek yollardan ilki alacakların tek tek incelenmesidir. Bu yöntemde alacakların tahsil edilip edilemeyeceğinin kesinleşmesi beklenmeden, dönem içinde alacağın tahsilinin şüpheli hale gelmesi ile ilgili belirtiler izlenmektedir. Bu belirtilere borçlunun iflas etmesi veya mali durumunun kötü olması, alacağın vadesinin geçmiş olmasına rağmen borçlunun ödeme yapmaması, borçluya ulaşamaması gibi durumlar örnek olarak verilebilir. Bu tip belirtilerin saptanabilmesi için her bir alacağın tek tek incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle yöntemin ismi “Alacakları Tek Tek Değerleme Yöntemi”dir. Yöntemin uygulamasında tek tek incelenen alacaklardan, tahsilinin

kuşkulu olduğuna dair belirtilere rastlananlar için karşılık ayrılmak suretiyle zarar yazılmaktadır (Sevilengül, 2007, 274). Bir başka ifadeyle, tahsili şüpheli görülen alacaklar doğrudan kayıtlardan silinmemekte, ancak kuşkulu kısmı kadar zarar yazılmakta ve bu kısım “Şüpheli Alacak Karşılığı” hesabına kaydedilerek bilançodaki alacak değeri azaltılmaktadır.

2.2. Alacakları Grup Halinde Değerleme Yöntemi

Gündelik hayatta, özellikle müşteri sayısı fazla olan işletmelerin alacaklarından hangilerinin tahsil edilip edilemeyeceğini alacaklarını tek tek inceleyerek saptaması pek mümkün değildir. Çünkü borçluların mali durumlarına ilişkin bilgilere ulaşılması zorluğunun yanında, çok sayıdaki borçluyu incelemek için harcanan zaman ile maliyetin beklenen faydadan yüksek olması olasıdır. Böyle durumlarda işletmeler, şüpheli alacakların tahmin edilmesi aşamasında alacaklarını tek tek incelemek yerine grup olarak değerlendirmekte ve geçmiş dönemlerdeki tecrübelerinden faydalanarak şüpheli alacak tutarını tahmin etmektedir. İşletmeler şüpheli alacaklarını geçmiş dönemlerdeki tecrübelerinden faydalanarak tahmin ederken, satışlarını veya alacak hesapları bakiyelerini kullanarak tahminde bulunmaktadır (Erdamar ve Basık 2006, 106).

2.2.1. Satışların Yüzdesi Yöntemi (Gelir Tablosu Yaklaşımı)

Gelir tablosu yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yöntemin amacı, doğrudan ilgili dönemin (cari dönemin) şüpheli alacak giderini tahmin etmektir. Bu yöntemde şüpheli alacak giderinin tahmin edilebilmesi için bir gelir kalemi olan ve gelir tablosunda yer alan “Satışlar Hesabı” esas alınarak, gelir ve gider eşleştirilmesi yapılmaktadır. Şüpheli alacak giderini satışlar hesabı üzerinden tahmin ettiği için bu yöntemin ismine “Gelir Tablosu Yaklaşımı” denilmektedir. Yöntem, bilançoda sunulan alacak hesaplarının tahsil edilebilir tutarının belirlenmesinden ziyade dönem kâr veya zararının hesaplanması ile

ilgilenmektedir. Yöntemin uygulanmasında geçmiş dönemlerde tahsil edilemeyen alacaklar, geçmiş dönemlerdeki toplam satışlara veya toplam kredili satışlara oranlanmaktadır. Geçmiş bilgilerden faydalanarak hesaplanan bu oranın, içinde bulunulan dönemde de geçerli olduğu varsayılmaktadır. İlgili dönemin toplam satışları veya toplam kredili satışları bu oran ile çarpılarak bulunan tutar kadarki alacağın şüpheli olduğu kabul edilmekte ve bu tutar kadar karşılık ayrılarak gider yazılmaktadır (Kieso ve ötekileri, 2001, 345).

ÖRNEK: X işletmesinin 2008 yılına ait toplam kredili satışları 1.000.000 TL'dir. 31.12.2008 tarihi itibariyle Şüpheli Alacak Karşılığı hesabı 2.000 TL alacak tarafı bakiyesi vermektedir. Geçmiş 5 yıla ilişkin toplam kredili satışlara ve tahsil edilemeyen alacaklara ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

Yıllar	Toplam Kredili Satışlar	Tahsil Edilemeyen Alacaklar
2003	750.000 TL	11.000 TL
2004	800.000 TL	16.000 TL
2005	900.000 TL	22.500 TL
2006	850.000 TL	17.000 TL
2007	<u>950.000</u> TL	<u>27.000</u> TL
TOPLAM	4.250.000 TL	93.500 TL

Tahsil edilemeyen alacaklar toplamının kredili satışlar toplamına oranı:
 $93.500 / 4.250.000 = \%2,2$

31.12.2008 tarihi itibariyle şüpheli alacak tutarı = 1.000.000 TL * %2,2 = 22.000 TL

Bu yöntemde Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının bakiyesi dikkate alınmadan hesaplanan şüpheli alacak tutarı kadar karşılık ayrılarak gider yazılmaktadır. 31.12.2008 tarihinde yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir.

31.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	22.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		22.000

2.2.2. Alacak Hesapları Bakiyesinin Yüzdesi Yöntemi (Bilanço Yaklaşımı)

Bu yöntem bilanço yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır. Yöntemin amacı, gelir tablosu yaklaşımında olduğu gibi şüpheli alacak giderinin tespit edilmesinden farklı olarak, bilançodaki alacak hesaplarının net tahsil edilebilir tutarını tahmin etmektir. Bu nedenle bu yöntemde, gelir tablosu yaklaşımındaki gelir gider eşleştirilmesi yerine, şirketin ilgili dönemdeki alacakları için ayırması gereken karşılık tutarı “Alacak Hesaplarının Bakiyesi” esas alınarak bulunmaktadır. Bilançoda net tahsil edilebilir alacakların gösterilmesini amaçladığı ve net tahsil edilebilir alacakları tahmin ederken bilanço kalemi olan alacak hesaplarının bakiyesini kullandığı için yönteme “Bilanço Yaklaşımı” denilmektedir. Yöntemin uygulanmasında şüpheli alacakların tahmin edilebilmesi için geçmiş dönemlerdeki tahsil edilemeyen alacakların yine geçmiş yıllardaki alacak hesapları bakiyesine bölünmesi ile bulunan oran kullanılmaktadır. Bulunan bu oran, finansal tabloların düzenlendiği tarihteki alacak hesaplarının bakiyesi ile çarpılarak ilgili dönemde ayrılacak karşılık tutarı ve gider tutarı bulunmaktadır (Kieso ve ötekileri, 2001, 346).

ÖRNEK: Y işletmesinin 31.12.2008 tarihi itibarıyla Alacak Hesaplarının bakiyesi 2.500.000 TL iken, Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı 8.000 TL alacak tarafı bakiyesi vermektedir. İşletme, geçmiş yıllardaki tecrübelerinden faydalanarak %3 oranında şüpheli alacak karşılığı bulundurması gerektiğini hesaplamıştır. Bu bilgilerden faydalanarak işletmenin 31.12.2008 tarihinde ayırması gereken karşılık tutarı ve yazması gereken zarar tutarı aşağıdaki gibidir.

31.12.2008 tarihi itibariyle Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının olması gereken bakiyesi:

$$2.500.000 \text{ TL} * \%3 = 75.000 \text{ TL}$$

Bu yöntemde Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının geçmiş bakiyesi dikkate alınmakta ve ilgili dönemde ayrılacak karşılık tutarı buna göre belirlenmektedir. Bu doğrultuda, Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının 8.000 TL bakiyesi olduğuna göre bakiyesini 75.000 TL'ye yükseltebilmek için 67.000 TL daha karşılık ayrılması gerekmektedir. 31.12.2008 tarihinde yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir.

31.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	67.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		67.000

Ayrıca bu yöntemde tüm alacaklar için tek bir oran kullanmak yerine, alacaklar vadelerine göre sınıflandırılarak her bir vade sınıfı için ayrı ayrı oranlar kullanılabilir. Yöntemin bu şekilde uygulanmasına “Alacakların Yaşlandırılması Yöntemi” denilmektedir. Her bir vade sınıfı için kullanılacak oran yine işletmenin geçmiş tecrübelerinden faydalanarak hesaplanmaktadır. Sınıflandırma, vadeye kalan süreye göre, vade bitiminden sonra geçen süreye göre veya her ikisi bir arada olmak üzere yapılabilmektedir. Hesaplanan oranlar doğrultusunda şüpheli alacak tutarı alacak hesapları bakiyesinin yüzdesi oranında belirlenmekte ve ilgili dönemde ayrılacak karşılık ile gider tutarının hesaplanmasında Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının bakiyesi dikkate alınmaktadır (Kieso ve ötekileri, 2001, 346).

3. ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYIRMA KOŞULLARI

3.1. VUK Açısından Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırma Koşulları

VUK 323. madde ile şirketlerin tahsili şüpheli alacaklarına ilişkin karşı-

lık ayrımlarına izin verilmiştir. Bir başka ifadeyle VUK, şüpheli görülen alacakların, değersiz alacak konumuna gelmesi beklenmeden, tahsil edilemeyeceği anlaşıldığında zarar yazılarak karşılık ayrılmasına olanak tanımaktadır. VUK'a göre bir alacağın şüpheli alacak olarak kabul edilebilmesi ve karşılık ayrılabilmesi için gerekli ilk şart, alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilebilmesi ve idare ettirilmesi ile ilgili olması gerekliliğidir. Bununla beraber alacağın dava veya icra safhasında bulunması şartı aranmaktadır. Dava veya icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar da, yazı ile bir defadan fazla istenmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş ise şüpheli alacak kapsamına alınabilmektedir. (VUK, madde 323).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere VUK, sadece işletmenin faaliyet konusu ile ilgili, yani ticari nitelikli, işlemlerden doğan alacakların tahsil edileme riski olduğunu kabul etmektedir. Şirketin ticari işlemler dışında ortaya çıkan alacakları şüpheli alacak kapsamına dahil edilmemektedir. Bir alacak ile ilgili dava açılabilmesi veya icra takibine başlanabilmesi için alacağın vadesinin dolması gerekmektedir. Bu nedenle, bir alacağın şüpheli alacak kategorisine sokulabilmesi için vadesinin dolması beklenmektedir. Vadesi dolmayan ve dava veya icra safhasında bulunmayan bir alacak VUK'a göre şüpheli alacak kapsamına dahil edilememekte ve karşılık ayrılamamaktadır. Ayrıca, alacaklar için getirilen dava açılması veya icra takibine başlanması şartı, her bir alacağın ayrı ayrı takip edilmesi anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, VUK'da alacaklar tek tek değerlemeye tabi tutulmaktadır. Tek tek değerlemeye tabi tutulan alacaklar için karşılık ayrılabilmesi şirketin inisiyatifine değil, hukuki yollara başvurulma koşuluna bağlanmıştır. Yani VUK alacakların tahsil edilemeyeceğine dair hukuksal kanıt aramaktadır. Fakat alacağın vadesi, doğduğu dönemden daha sonraki bir dönemde sona erecek olabilir. Bu nedenle tahsil edilmesi kuşkulu olan alacak için hukuki yollara başvurulması alacağın doğduğu dönemden daha ileriki bir tarihte gerçekleşebilir. Böyle bir durumda, alacağın tahsil edilememesi nedeniyle oluşan zararın kayıtlara geçirildiği dönem ile alacağın doğduğu dönem farklı olacaktır. Bu da, ilgili dönemin gelir ve giderinin karşılaştırılması gerekliliğine aykırılık teşkil etmektedir.

Ancak unutulmaması gerekir ki vergi koyucunun getirdiği hükümler, gerçekçi finansal tabloların hazırlanmasını değil, devlete azami faydanın sağlanabilmesi amacını taşımaktadır. Bir başka ifadeyle vergi koyucu, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine bire bir uyumu değil, daha çok vergi alınabilmesi için işletmelerin kârlarını, dolayısıyla ödeyeceği vergileri azaltan unsur olan giderleri kanuni temele dayandırarak işletmelerin inisiyatifine bırakmayı amaçlamaktadır.

3.2. TMS/TFRS Açısından Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırma Koşulları

TFRS ve TMS'leri yayımlayan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun (TMSK) temel amacı, finansal raporların hazırlanması ve sunulmasına ilişkin kuralları, muhasebe standartlarını ve uygulama usullerini uyumlaştırmak suretiyle işletmelerin hazırladığı finansal raporlar arasındaki farklılığı azaltmaktır. Bu doğrultuda TFRS ve TMS'ler, finansal raporların tüm çıkar gruplarının ekonomik kararlar almasına yardımcı olacak şekilde hazırlanıp sunulması için gerekli olan hükümleri içermektedir (TMS, Kavramsal Çerçeve, Giriş). Tüm çıkar gruplarına yönelik olması nedeniyle TFRS ve TMS'lerde, çoğu konuda olduğu gibi, şüpheli alacaklar konusunda da VUK'dan farklı hükümler bulunmaktadır.

TMS 39 paragraf 59'da finansal varlığın, gelecekteki nakit akışlarını olumsuz etkileyecek bir zarar (kayıp) olayının meydana gelmesi durumunda değer düşüklüğüne uğradığı ve dolayısıyla değer düşüş zararının oluştuğu kabul edilmektedir. Finansal varlığın değer düşüklüğüne uğradığının kabul edilebilmesi için finansal varlığa ilişkin nakit akışlarının olumsuz yönde etkilendiğine dair tarafsız bir göstergenin olması gerekmektedir. Alacaklar da finansal varlık olarak kabul edildiğine göre, alacaklar için de geçerli olan tarafsız göstergeler yine 59. paragrafta aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

- Borçlunun önemli finansal sıkıntı içinde olması;
- Borçlunun sözleşmeyi ihlal etmesi;

• Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıya ilişkin ekonomik veya yasal nedenlerden ötürü alacaklının borçluya, başka koşullar altında tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması;

• Borçlunun, iflas veya başka tür bir finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması;

• Grup içindeki her bir finansal varlık itibariyle tespiti mümkün olmakla birlikte, bir grup finansal varlığın gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğuna işaret eden gözlemlenebilir veri bulunması. Bu tür veriler gruptaki borçluların ödeme durumlarındaki olumsuz değişiklikleri (örneğin temerrüde düşülen ödemelerin sayısının artması) veya gruptaki varlıkların geri ödenmemesi ile ilişkili ulusal veya yöresel ekonomik koşulları (örneğin gruptaki borçluları etkileyen sanayi koşullarında olumsuz anlamda değişiklikler olması) içermelidir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere TMS/TFRS, tahsili şüpheli alacakların belirlenmesi ve dolayısıyla bu alacaklara ilişkin gider yazılabilmesi için alacakların vadesinin dolmasını veya dava konusu olmasını beklememektedir. Alacakların tahsil edilemeyeceğine dair tarafsız bir kanıt olduğu an, bu alacaklar için gider yazabilmektedir. Bununla beraber, alacakları ticari ve diğer alacaklar şeklinde ayrıma sokmamış olması ile her türlü alacağın şüpheli hale gelebileceği, yani her türlü alacağın tahsil edilememe riskinin olduğu kabul edilmektedir.

Finansal varlıklardaki, yani alacaklardaki, değer düşüklüğü tutarının tahmin edilmesi için gerekli olan gözlemlenebilir verilerin yetersiz olduğu durumlarda, işletme tecrübeleri ile desteklediği muhakeme yeteneğini kullanabilmektedir (TMS 39 paragraf 62). Ayrıca makul tahminlerin kullanılmasının finansal tabloların hazırlanması ile ilgili temel unsurlardan olduğu ve bu tabloların güvenilirliğine zarar vermeyeceği vurgulanmıştır (TMS 39 paragraf 62).

Bu doğrultuda toplu olarak değerlemeye tabi tutulan bir finansal varlık (alacak) grubuna ilişkin değer düşüklüğü geçmişte yaşanan zararlar esas alınarak tahmin edilebilmektedir (TMS 39 paragraf UR 89). Bir finansal varlık grubunda oluşan değer düşüklüğü zararının belirlenmesi sırasında formüle da-

yalı yaklaşımlar veya istatistiksel yöntemler kullanılabilir. Kullanılan her yöntem, paranın zaman değerini, varlığın geriye kalan ömrünün tamamında oluşacak nakit akışlarını, portföy içerisinde yer alan kredilerin yaşlarını içermeli ve finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmesi sırasında bir değer düşüklüğü zararına sebep olmamalıdır (TMS 39 paragraf UR 92).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere işletmelerin alacaklarını “tek tek mi?” yoksa “grup halinde mi?” değerlemeye tabi tutacakları işletmelerin inisiyatifine, yani kararına, bırakılmıştır. Ayrıca TMS/IFRS şüpheli alacakların tahmini olarak belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Şüpheli alacakları tahmini olarak belirlerken işletmenin geçmiş tecrübelerinden faydalanabileceğini, yani daha önceki bölümde değindiğimiz tahmini yöntemleri kullanabileceğini belirtmiştir. Şüpheli alacakları saptama yöntemi, makul ölçülere dayanmak koşuluyla, işletmenin kararına bırakılmıştır.

3.3. VUK ile TMS/IFRS Arasındaki Farklar

Şüpheli alacaklar konusunda VUK ile TMS/IFRS arasındaki farklar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1: Şüpheli Alacaklar Konusunda VUK İle TMS/TFRS Arasındaki Farklar

	VUK	TMS/TFRS
Şüpheli Alacaklar İçin Karşılık Ayrılması	İşletme Yönetiminin Kararına Bırakılmış	Zorunlu
Karşılık Ayrılabilirlik	Sadece Ticari Alacaklar Alacaklar	Tüm Alacaklar
Karşılık Ayırma Yöntemleri	Tek Tek Değerleme Yöntemi	1. Tek Tek Değerleme Yöntemi veya 2. Grup Halinde Değerleme Yöntemi
Karşılık Ayrılabilirliği İçin Aranılan Kriterler	Hukuki Takip	1. Tek Tek Değerleme Yöntemi İçin Objektif Delil 2. Grup Halinde Değerleme Yöntemi İçin Geçmiş Tecrübeler

Arada oluşabilecek muhasebeleştirme farkları ve bu farkların finansal tablolara etkisi aşağıdaki örnek yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

ÖRNEK: X İşletmesinin 2008 Aralık ayına ait alacaklarından bazılarında ilişkin bilgilerin aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım;

- 08.12.2008 tarihinde Ali Beyden olan 20.000 TL'lik alacak vadesi dolmasına rağmen henüz tahsil edilmemiştir.
- 20.12.2008 tarihinde Ali Beyden olan alacak için hukuki işlem başlatılmıştır.
- 22.12.2008 tarihinde işletmeye 15.000 TL borcu olan Mehmet Beyin kimseye borcunu ödemediği öğrenilmiştir. Mehmet Beyden olan alacağın vadesi 03.01.2009 tarihinde dolacaktır. Tüm çabalara rağmen Mehmet Beyle iletişim kurulamamıştır.
- 28.12.2008 tarihinde işletmeye 25.000 TL borcu olan Ahmet Beyin fi-

nansal durumunun kötü olduğu ve ödeme güçlüğü yaşadığı saptanmıştır. Ahmet Beyden olan alacağın vadesi 10.01.2009 tarihinde dolacaktır.

VUK'DA YAPILMASI GEREKEN KAYITLAR:

VUK'a göre sadece vadesi geçen ve hukuki işlem başlatılan Ali Beyden olan 20.000 TL'lik alacak için karşılık ayrılabilir. Diğer alacaklar için hukuki işlem başlatılmadığından dolayı karşılık ayrılamamaktadır. VUK'da yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir;

20.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	20.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		20.000

TMS/TFRS'DE YAPILMASI GEREKEN KAYITLAR:

TMS/TFRS'ye göre eğer işletme alacaklarını tek tek değerlemeye tabi tutuyorsa, alacak tahsilatının şüpheli olduğuna dair bir belirti bulunması durumunda karşılık ayrılabilir. Yukarıdaki üç farklı alacağın da tahsil edilemeyeceğine dair belirti olduğuna göre TMS/TFRS, bu üç alacak için de karşılık ayrılmasına izin vermektedir. TMS/TFRS'de yapılması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir;

08.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	20.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		20.000

22.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	15.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		15.000

28.12.2008		
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı	25.000	
Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı		25.000

Görüldüğü gibi VUK'a göre 2008 yılı Aralık ayı içinde sadece 20.000 TL'lik şüpheli alacak gideri yazılmakta, TMS/TFRS'de ise 60.000 TL şüpheli alacak gideri yazılmaktadır. Ayrıca VUK'a göre bilançodaki net alacaklar tutarı sadece 20.000 TL azaltılırken, TMS/TFRS'de 60.000 TL azaltılmaktadır. VUK'a göre 2008 yılı Aralık ayı için hesaplanan kâr tutarı TMS/TFRS'de hesaplanandan 40.000 TL daha yüksek olacaktır. 2009 yılı içinde TMS/TFRS, 2008 yılı Aralık ayında bu alacakları şüpheli olarak kabul ettiği ve karşılık ayırdığından dolayı bunlar için tekrar gider yazmayacaktır. VUK ise bu alacakların şüpheli olduğunu 2009 yılı içinde başvurulacak hukuki işlemlerden sonra kabul edecek ve bunlar için 40.000 TL karşılık ayırmak suretiyle gider yazacaktır. Bu nedenle 2009 yılı içinde VUK'a göre hesaplanacak kâr TMS/TFRS'ye göre hesaplanandan 40.000 TL daha az olacaktır. Buradan anlaşılacağı üzere 2 yıllık süreç içinde ayrılan karşılık tutarı ve dolayısıyla yazılan gider tutarı hem VUK hem de TMS/TFRS'de aynı olacaktır. Ancak VUK, 2008'de daha yüksek kâr rakamı hesaplayacağı için vergiyi önceden tahsil etmiş olacaktır. Ayrıca 2008 yılına ait olan bu giderler VUK'a göre 2009 yılı içinde kayıtlara alınacağından dolayı ilgili dönemin gelir ve giderlerinin karşılaştırılması gerekliliğine aykırı davranılmış olunacaktır.

Bunun dışında VUK sadece alacakları tek tek değerlendirme yöntemine izin vermektedir. TMS/TFRS ise alacakların değerlemesini şirketin inisiyatifine bırakmış ve hem tek tek hem de grup olarak değerlendirme yöntemlerinin kullanılabilmesini belirtmiştir.

4. ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI HESABININ KAPATILMASI

Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının kapatılabilmesi için ya tahminlerin doğru çıkması ve şüphe duyulan alacağın tahsil edilememesi veya tahminlerin aksine şüpheli görülen alacağın tahsil edilmesi gerekmektedir. Bu iki koşuldandan birinin gerçekleşmesi durumunda Şüpheli Alacak Karşılığı hesabı kayıtlardan silinmektedir.

ALACAKLARINI TEK TEK DEĞERLEYEN ŞİRKETLERİN YAPMASI GEREKEN KAYITLAR

Şüphe duyulan alacağın tahsil edilememesinin kesinleştiği durumda, bu alacak ile ilgili daha önceden karşılık ayırmak suretiyle gider yazıldığı için ikinci kez gider yazılmamakta ve sadece alacak hesabı ile bu alacakla ilgili olan Şüpheli Alacak Karşılığı hesabı kayıtlardan silinmektedir. Şüphe duyulan alacağın tahsil edilemeyeceği kesinleştiği durumda aşağıdaki kayıt yapılmaktadır.

Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı	XXX	
Alacak Hesabı		XXX

Şüphe duyulan alacağın tahsil edilmesi durumunda ise hem alacağın tahsil edilmesi ile ilgili hem de Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının kapatılması ile ilgili kayıt yapılmaktadır. Alacağın tahsili ile ilgili kayıt şöyledir.

Nakit Hesabı	XXX	
Alacak Hesabı		XXX

Şüphe duyulan alacak tahsil edildiği için alacağa ilişkin şüphe ortadan kalkacağından Şüpheli Alacak Karşılığı hesabının kapatılması gerekmektedir.

Bununla beraber alacağın tahsil edilmesinden şüphe duyulduğu için yazılan gider de gerçekleşmemiş olacaktır. Bu nedenle daha önceden kaydedilen giderin de düzeltilmesi gerekmektedir. Eğer şüpheli görülen alacak için yazılan gider ile bu alacağın tahsil edilmesi aynı dönem içinde gerçekleşir ise gidere ters kayıt yapılarak düzeltme yapılabilir. Bununla ilgili yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir.

Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı	XXX	
Şüpheli Alacak Gideri Hesabı		XXX

Ancak şüpheli alacak giderinin yazıldığı dönem ile bu alacağın tahsil edildiği dönem birbirinden farklı ise gider ile ilgili ters kayıt yapılamamaktadır. Şüpheli alacak ile ilgili giderin 2008 yılında yazıldığını ve gider yazılan alacağın da 2009 yılında tahsil edildiğini varsayalım. Böyle bir durumda şüpheli alacak gideri 2008 yılının gelir tablosunda yer alacağından dolayı 2009 yılında bu gider kayıtlarda olmayacak ve bu nedenle bu gider ile ilgili ters kayıt yapılamayacaktır. Bunun çözümü için 2009 yılında, 2008 yılında yazılan gider tutarı kadar, gelir yazılması gerekmektedir. Böylece gelir ve gider tutarı birbirine eşit olacak ve 2008 yılının kârını değiştiren giderin etkisi 2009 yılında gelir yazılarak ortadan kaldırılacaktır. Bununla ilgili yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir.

Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabı	XXX	
Tahsil Edilen Şüpheli Alacak Geliri (TDHP'de 644-Konusu Kalmayan Karşılıklar)		XXX

ALACAKLARINI GRUP HALİNDE DEĞERLEYEN ŞİRKETLERİN YAPMASI GEREKEN KAYITLAR

Alacaklarını grup halinde değerlemeye tabi tutan işletmeler de alacağın

tahsil edilemeyeceği kesinleştiğinde, alacaklarını tek tek değerlemeye tabi tutan işletmelerin yaptığı gibi, hem ilgili Alacak Hesabını hem de Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabını kayıtlardan silerek kapatacaktır.

Alacaklarını grup halinde değerleyen işletmeler, geçmiş yıllardaki tecrübelerinden faydalanarak belli bir orana göre şüpheli alacaklarını tespit ettikleri ve buna göre karşılık ayırdıkları için hangi alacaklarının şüpheli, hangi alacaklarının sağlam olduğunu bire bir bilememektedirler. Dolayısıyla, tahsil edilen alacağın şüpheli alacak mı, yoksa sağlam alacak mı olduğunu tespit edememektedirler. Bu nedenle alacaklarını grup halinde değerlemeye tabi tutan işletmeler dönem içinde sadece alacağın tahsilatı ile ilgili kaydı muhasebeleştirirler.

Dönem sonunda ise bilanço yaklaşımını (alacak hesapları bakiyesinin yüzdesi yöntemini) kullanan işletmelerin, şüpheli alacak karşılığı hesabının bakiyesini dikkate alarak karşılık ayırdıkları için, gerekli ayarlamaları yapmaları gerekmektedir. Nadiren de olsa, işletmenin tahminlerindeki hatalar nedeniyle, şüpheli alacak karşılığı hesabının bakiyesi hesaplanan karşılık tutarından yüksek çıkabilmektedir. Böyle bir durumda, şüpheli alacak karşılığı hesabına ters kayıt yapılarak fazlalık kayıtlardan silinmekte ve karşı hesabına da ilgili gelir hesabı yazılmaktadır.

Gelir tablosu yaklaşımını (satışların yüzdesi yöntemini) kullanan işletmeler, dönem sonunda yaptıkları tahminler doğrultusunda ayırdıkları karşılık tutarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol etmektedirler. Eğer ayırdıkları karşılık tutarı tahsil edemedikleri alacaklarından daha fazla ise, yani tahminlerinde bir sapma var ise, fazladan ayırdıkları karşılık tutarını kayıtlarından silmekte ve karşılığında gelir yazarak daha önceden fazladan yazdıkları giderin etkisini ortadan kaldırmaktadırlar (Erdamar ve Basık, 2006, 108).

5. İMKB 100 ENDEKSİNDEKİ ŞİRKETLERİN ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYIRMA YÖNTEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yapılan incelemenin amacı, TMS ve TFRS kullanacak şirketlere örnek teşkil etmesi açısından, UMS ve UFRS'lere uyumlu finansal raporlar hazırlayan İMKB'ye kote şirketlerin şüpheli alacak karşılığı ayırırken hangi yöntemleri kullandıkları ve karşılık ayırırken hangi kriterleri göz önünde tuttukları konusunda durum tespiti yapmaktır. Şüpheli alacak karşılığı ayırma yönteminin ve göz önünde tuttukları kriterlerin belirlenebilmesi için şirketlerin dipnotları yolu ile kamuoyuna açıkladıkları bilgilerden faydalanılmıştır.

TMS ve TFRS'lere uyumlu finansal raporlar sunan bankalar 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"e göre karşılık ayırdıkları için bu konuda TMS ve TFRS çerçevesinde incelenememektedir.

TMS ve TFRS'ler Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile birebir uyumlu olarak yayımlanmaktadır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına (İMKB) kayıtlı şirketler 1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla tamamen UMS ve UFRS'lere uygun finansal raporlar sunmaya başlamışlardır. Bu nedenle, TMS ve TFRS'ye referans olabilmesi için, şüpheli alacaklar konusunda yapılan incelemede İMKB'ye kayıtlı şirketler esas alınmıştır. İncelemeye 2 Haziran 2009 tarihi itibarıyla finansal raporlarını açıklayan ve İMKB 100 endeksi içinde yer alan toplam 79 işletme dahil edilmiştir.*

İMKB 100 endeksi içinde yer alan bankaların yanı sıra finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri 20 Temmuz 2007 tarihli ve 26588 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman

* İncelemeye alınan 79 işletmenin isim listesi ekte sunulmuştur.

Şirketlerince Alacakları İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'e göre karşılık ayırdıkları için inceleme kapsamına dahil edilmemiştir.

Yapılan incelemede şirketlerin, şüpheli alacak karşılığı ayırırken kullandıkları yöntemi açıkça belirtmedikleri görülmüştür. Bundan dolayı dipnot açıklamalarında “*objektif bir delil olduğu takdirde alacaklar için karşılık ayrılmaktadır*” veya “*alacaklar sürekli olarak müşteri bazında takip edilmektedir*” v.b. ifadeleri kullanan işletmelerin alacaklarını tek tek değerlendirme yöntemine tabi tuttuğu; alacakları için “*geçmiş deneyimlere ve ekonomik koşullara göre karşılık ayrılmaktadır*”, “*geçmiş tahsil edilememe tecrübesine göre karşılık ayrılmaktadır*” veya “*geçmiş yıllardaki tahsilat oranları dikkate alınarak karşılık ayrılmaktadır*” v.b. ifadeleri kullanan işletmelerin de alacaklarını grup halinde değerlemeye tabi tuttuğu varsayılmıştır.

Yukarıdaki kriterlere göre yapılan incelemede 79 işletmenin 56 tanesinin alacaklarını tek tek değerlediği, 20 tanesinin de alacaklarını grup halinde değerlediği saptanmıştır. Finansal tablolarında şüpheli alacak karşılığı bulunmayan 3 işletmenin de bu konuda herhangi bir açıklama yapmadığı belirlenmiştir.

Tek tek değerlendirme yöntemini kullandığı belirlenen 56 işletmenin 36 tanesi, alacaklarının tahsil edilemeyeceğine dair objektif bir delinin (somut bir belirtinin) olması durumunda karşılık ayrılacağını ifade etmiştir. Bunların dışında kalan 5 işletme objektif delinin yanı sıra alacağın vadesinin de dolmuş olması koşulunun arandığını belirtmiştir. 8 işletme alacaklara ilişkin karşılık ayrılabilmesi için, VUK'da olduğu gibi, hukuki takibi şart koşmuştur. 3 işletme tek tek müşteri bazında tahsil edilememe tecrübesini dikkate aldığını açıklamıştır. 2 işletme tahsil imkanı kalmayan alacaklar için karşılık ayrıldığını ve alacakların tahsil edilip edilemediğine karar verilirken kredi kalitesinde bir değişiklik olup olmadığının değerlendirildiğini belirtmiştir. Geriye kalan 2 işletme de sadece gerekli görülen durumlarda karşılık ayrıldığını ifade etmiştir. Ancak bu iki işletme gerekli görülen durumlara ilişkin açıklama yapmamıştır.

Alacaklarını tek tek değerlendirme yöntemine tabi tutan 56 işletmenin şüpheli alacaklarını saptama kriterlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2: Alacaklarını Tek Tek Değerleme Yöntemine Tabi Tutan İşletmelerin Karşılık Ayırırken Dikkate Aldıkları Kriterlere Göre Dağılımı

KRİTERLER	İŞLETME SAYISI
Objektif Delil	36 İşletme
Objektif Delil + Alacağın Vadesinin Dolması	5 İşletme
Hukuki Takip	8 İşletme
Müşteri Bazında Tahsil Edilememe Tecrübesi	3 İşletme
Alacağın Kredi Kalitesinde Değişiklik Olması	2 İşletme
Gerekli Görülen Koşullar	2 İşletme
TOPLAM	56 İşletme

Dipnotların incelenmesi sonucunda 20 işletmenin de alacaklarını grup halinde değerlemeye tabi tuttuğu saptanmıştır. Bu işletmelerden 12 tanesi geçmiş deneyimlerine ve ekonomik koşullara göre karşılık ayırdığını ifade etmiştir. Ancak bu işletmeler geçmiş deneyimlerinden ne kastettiklerini açıklamamışlardır. 5 işletme geçmiş tahsil edilememe tecrübesine göre karşılık ayırdıklarını belirtmişlerdir. 2 işletme geçmiş yıllardaki tahsilat oranlarının dikkate alındığını açıklamıştır. Geriye kalan bir işletme de, piyasa şartlarını esas alarak yapabildiği en iyi tahminlere göre karşılık ayırdığını ifade etmiştir.

İnceleme kapsamına alınan 79 işletmeden 3 tanesi karşılık ayırdığı alacakların tek tek kimlerden olduğunu ve 12 tanesi de vadesi geçmiş ve karşılık ayrılmış alacaklarının vadesinden geçen süreye göre (yaşlandırma) sınıflandırılmasını dipnotlarında açıklamışlardır

Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) 17.04.2008 tarih ve 11/467 sayılı kararı uyarınca Seri: XI, No:29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”ne göre hazırlanacak finansal tablolar ve bunlara ait dipnot formatları hakkındaki duyurusunda, alacaklar için UMS 32, UMS 39

ve UFRS 7'ye uygun olarak dipnot verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, dipnotlarında şüpheli alacak karşılığı hesabına ilişkin bilgi veren işletmeler UFRS 7 (TFRS 7) paragraf 16'ya göre Şüpheli Alacak Karşılığı Hesabının dönem içindeki hareketlerine, UFRS 7 (TFRS 7) paragraf 36'ya göre kredi riskine ve UFRS 7 (TFRS 7) paragraf 37'ye göre vadesi geçmiş ancak karşılık ayrılmamış alacakların vadelerinden geçen süreye göre sınıflandırılmasına ilişkin bilgileri kamuoyuna sunmuşlardır. İşletmelerin, vadesi geçmiş ancak karşılık ayrılmamış alacaklarını vadelerine göre sınıflandırabilmesi için karşılık ayrılmış alacaklarının vadeleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Buradan yola çıkarak, alacaklarını grup halinde değerlemeye tabi tutan işletmelerin, karşılık ayırdığı alacaklarını vadeye göre sınıflandırabilmesi için şüpheli alacaklarını belirlerken “Alacakların Yaşlandırılması” yöntemini kullandıkları sonucuna varabiliriz.

İşletmelerin dipnotlarında, alacaklarını tek tek mi yoksa grup halinde mi değerlediklerine ve grup halinde değerliyorlar ise hangi yöntemi kullandıklarına dair bilgiler açıklanmamıştır. Kanımızca finansal tablo kullanıcılarına, özellikle araştırma yapanlara, bu bilgilerin açıklanması fayda sağlayacaktır.

6. SONUÇ

İşletmelerin hazırladığı finansal tablolardan yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, bankalar, devlet, araştırmacılar ve en sonunda kamuya kadar uzanan birçok çıkar grubu faydalanmaktadır. Bu nedenle finansal tabloların ve dolayısıyla bu tabloların hazırlanma esaslarının, tek bir çıkar grubuna yönelik olarak değil, tüm çıkar gruplarının ihtiyacını karşılayacak biçimde olması gerekmektedir.

VUK işletme ile devlet arasındaki vergiye ilişkin kuralları düzenlemektedir. Bundan dolayı getirdiği hükümler sadece devletin ihtiyacına göre hazırlanmıştır. Bakış açısı nedeniyle VUK, şüpheli alacaklar ile ilgili getirdiği hükümlerde eksik kalmakta ve dolayısıyla devlet dışındaki çıkar gruplarının ih-

tiyaçlarını karşılamamaktadır. Oysaki finansal tablolar, tüm çıkar grupları için hazırlanmalıdır. Mevcut durumda İMKB'ye kote işletmeler ve bankalar gibi az sayıdaki şirketler haricindeki işletmeler finansal tablolarını kamuoyuna açıklamamaktadırlar. Ancak değiştirilmesi gündemde olan Türk Ticaret Kanun tasarısı kamuoyuna açıklanan şekli ile kabul edilirse tüm işletmeler finansal raporlarını TMS ve TFRS'lere göre hazırlayacaklar ve kamuoyuna açıklayacaklardır.

Finansal tabloların tüm çıkar gruplarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirilebilmesi için bir an evvel TMS ve TFRS'lere geçilmeli ve muhasebe uygulaması VUK etkisinden çıkartılmalıdır.

KAYNAKÇA

Ataman, Ümit (2007). **Genel Muhasebe**. Cilt: 1, 7. bs. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Erdamar, Cengiz ve Basık, Feryal Orhan (2006). **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**. 2. bs. İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Esen, Özgür Muhittin (2007). **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Finansal Tabloları ve Kamuyu Aydınlatılabilirliği**. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kieso, Donald E., Weygondt, Jerry J. ve Warfield, Terry D. (2001). **Intermediate Accounting**. 10.bs. USA: John Wiley & Sons Inc.

Özerhan Akbulut, Yıldız (2008). "Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi" **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. 10, 1 (2008) : 1 – 41.

Sevilengül, Orhan (2007). **Genel Muhasebe**. 13. bs. Ankara: Gazi Kitabevi.

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara : Türk Dil Kurumu

Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları. www.tmsk.org.tr (erişim tarihi 2009)

T.C. Yasalar (10.01.1961). 213 no'lu **Vergi Usul Kanunu**. Ankara : Resmi Gazete (10703 sayılı)

EK – İMKB 100 Endeksi İçindeki Şirketlerden İnceleme Kapsamına Dahil Edilenlerin Listesi

Adana Çimento Sanayii T.A.Ş.	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.
Afyon Çimento Sanayi Türk A.Ş.	İhlas Ev Aletleri İmalat Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İhlas Holding Anonim Şirketi
Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.	İş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş.	İşıklar Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Aksigorta A.Ş.	İzmir Demir Çelik Sanayi A.Ş.
Alarko Holding A.Ş.	Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Alkim Kağıt Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Karsan Otomotiv Sanayii ve Ticaret A.Ş.
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş.	Koç Holding A.Ş.
Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.	Merko Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Anel Telekomünikasyon Elektronik Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Migros Türk Ticaret A.Ş.
Arçelik A.Ş.	Net Holding A.Ş.
Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Net Turizm Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Atakule Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.	Otokar Otobüs Karoseri Sanayi A.Ş.
Aygaz A.Ş.	Park Elektrik Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Bagfaş Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş.	Pera Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
Banvit Bandırma Vitaminli Yem Sanayii A.Ş.	Petkim Petrokimya Holding A.Ş.
Bim Birleşik Mağazalar A.Ş.	Petrol Ofisi A.Ş.
Boyner Büyük Mağazacılık A.Ş.	Sasa Polyester Sanayi A.Ş.
Coca-Cola İçecek A.Ş.	Selçuk Ecza Deposu Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Çelebi Hava Servisi A.Ş.	Sinpaş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Tat Konserve Sanayii A.Ş.
Doğan Gazetecilik A.Ş.	TAV Havalimanları Holding Anonim Şirketi
Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş.	Tekfen Holding A.Ş.
Doğan Yayın Holding A.Ş.	Tesco Kipa Kitle Pazarlama Ticaret ve Gıda Sanayi A.Ş.
Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.	Trakya Cam Sanayii A.Ş.
Dyo Boya Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Turcas Petrol A.Ş.
Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortaklığı A.Ş.	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
Ege Gübre Sanayii A.Ş.	Türk Hava Yolları A.Ş.
Ege Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
Eis Eczacıbaşı İlaç, Sınai ve Finansal Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.
Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları A.Ş.	Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.
Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Goldaş Kuyumculuk Sanayi İthalat İhracat A.Ş.	Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Gsd Holding A.Ş.	Yapı Kredi Sigorta A.Ş.
Gübre Fabrikaları T.A.Ş.	Yazıcılar Holding A.Ş.
Güneş Sigorta A.Ş.	Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.
Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.	

